

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Zuzanny Marii Gałuszki**

**Współczesny obraz pracy umysłowej w narracjach pracodawców.
Krytyczna analiza ofert pracy i tekstów wizerunkowych organizacji**

prof. UMK. dr hab. Barbara Brodzińska-Mirowska,
Instytut Badania Informacji i Komunikacji
Katedra Komunikacji, Mediów i Dziennikarstwa
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Formalna podstawa sporządzenia recenzji

Niniejszą recenzję wykonuję w związku z powołaniem mnie na recenzentkę na podstawie uchwały Rady Dyscypliny Naukowej Nauki o Komunikacji Społecznej i Mediach UWr z dnia 21 października 2025 r

Promotorem pracy jest prof. dr hab. Jerzy Biniewicz, Uniwersytet Wrocławski. W ocenie pracy szczególne znaczenie miały dla mnie trzy obszary:

- ogólny poziom wiedzy teoretycznej ukazany w pracy (zwracam zatem uwagę na kwestie znajomości literatury przedmiotu, wybór głównych kategorii teoretycznych oraz ram teoretycznych istotnych dla pracy i jej problemu badawczego);
- umiejętności związane z samodzielnym zaprojektowaniem i przeprowadzeniem badań (skupiam się na aspektach związanych z metodologią badań, umiejętnościami formułowania problemu badawczego, pytań badawczych, hipotez, doborze metod badawczych, doborze próby, a następnie przedstawiania wyników badań i ich interpretacji);
- możliwość wykorzystania rezultatów badawczych w praktyce społecznej.

Recenzja zawiera: uwagi ogólne, ocenę wskazanych wyżej obszarów z wyszczególnieniem mocnych i słabszych stron przedłożonej do recenzji dysertacji oraz wnioski końcowe.

Uwagi ogólne

Przedłożona do recenzji dysertacja stanowi oryginalne spojrzenie na zagadnienie pracy jako zjawiska społecznego. Autorka osadza dyskurs dotyczący pracy w ramy konstruktywizmu społecznego. W ten sposób jej analizy i rozważania tworzą oryginalne, spójne teoretycznie i badawczo spojrzenie na kształtowany dyskurs na temat pracy. W tytule pracy pojawia się sformułowanie „teksty wizerunkowe” organizacji i tu mam pewne wątpliwości. Z jednej strony to prawda, że każdy tekst, który publikuje organizacja jest element, który ten wizerunek buduje. Biorąc jednak pod uwagę, że w istocie punkt ciężkości tych analiz leży zupełnie w innym miejscu, sądzę, że sformułowanie „teksty komunikacyjne” trafniej i pełniej oddałoby istotę podejmowanych analiz.

We wprowadzeniu do pracy Autorka przedstawia wstępne założenia dotyczące badanej problematyki, osadzając ją silnie w kontekście społecznym i pokazując bardzo różne i wielowymiarowe możliwości spojrzenia na pracę.

Analizie poddawany jest bowiem dyskurs na temat pracy osadzony w ramach narracji neoliberalnej, ukazany z perspektywy dużych organizacji, które budują przekazy o pracy w przestrzeni online, na branżowych portalach internetowych lub profilach społecznościowych. Już we wstępie, co należy uznać za plus, Autorka wprowadza pierwsze uwagi o charakterze metodologicznym, co jest rozwiązaniem właściwym, szczególnie że właściwe rozważania metodologiczne zamieszczone zostały w części empirycznej. Dzięki uwagom wprowadzającym na tym etapie od początku wiadomo, w jakim kierunku rozważania, także te natury teoretycznej, będą zmierzały.

Praca, z uwagi zarówno na obszar tematyczny, jak i metodologiczny, wpisuje się w zakres nauk o komunikacji społecznej i mediach. Struktura pracy nie budzi zastrzeżeń. Można wyodrębnić trzy główne części rozważań. Pierwsza część ma charakter kontekstowy, wprowadzający w analizowaną problematykę. W drugiej części Autorka wprowadza teoretyczny kontekst, ukazując kluczowe koncepcje

teoretyczne, w ramach których będzie analizowała i interpretowała zebrany materiał badawczy. W trzeciej zaś przedstawia wyniki analiz i obserwacji.

Autorka w analizach wykorzystuje założenia Krytycznej Analizy Dyskursu, co należy podkreślić i docenić, bowiem przeprowadzenie analizy w oparciu o KAD wymaga sprawności naukowej i badawczej. Metoda ta rodzi wiele wątpliwości, nierzadko poważnych uwag krytycznych co do samej jej istoty. Autorka bardzo dobrze pokazuje w swoim projekcie badawczym, w jaki sposób można wykorzystać potencjał tej metody do badań jakościowych.

Na uwagę zasługuje także zakończenie pracy. W nim Autorka zamieszcza główne wnioski z pracy, w sposób bardzo klarowny wskazuje, jakie efekty osiągnęła i jakie są jej obserwacje. Mocną stroną jest także – co ważne przy zastosowaniu KAD – uwzględnienie elementów kontekstowych. Przede wszystkim Doktorantka zarysowuje potencjalnie nowe kierunki i obszary badań, które byłyby godne uwagi w dalszych badaniach, a które byłyby nastawione na analizę dyskursów alternatywnych w przestrzeni online.

Praca łącznie liczy sześć rozdziałów, zawiera także wszystkie stosowne załączniki i materiały uzupełniające. Jest dopracowana pod względem formalnym, a także redakcyjnym. W pracy wykorzystano bogatą i różnorodną literaturę przedmiotu, zarówno rodzimą, jak i zagraniczną. Zwraca uwagę bardzo dobry poziom językowy pracy oraz klarowny sposób argumentacji i wnioskowania.

Ogólny poziom wiedzy teoretycznej

W rozdziale pierwszym dysertacji mgr Zuzanna Gałuszka dokonuje wielowymiarowego wprowadzenia w kontekst, który jest istotny z punktu widzenia badanej problematyki. Tu wprowadza koncepcję konsumpcjonizmu, odwołując się do prac Baumana. Wartościowym aspektem rozważań nad tym zagadnieniem jest rozróżnienie dwóch pojęć: konsumpcji i konsumpcjonizmu, oraz wskazanie, w jaki sposób będą one definiowane w pracy. Jako interesujące i cenne poznawczo oceniam zawarte w tym rozdziale rozważania dotyczące konsumpcji jako elementu

tożsamości. Co wprost prowadzi Autorkę do tezy, że obecnie elementem konsumpcji może być w istocie wszystko i to, co konsumowane, ma znaczenie w budowaniu tożsamości. Autorka wykazała się w części teoretycznej umiejętnościami argumentacji, doboru teorii oraz uzasadnienia ich zastosowania i użyteczności dla analizowanego zagadnienia. Umiejętności te widać między innymi w sposobie, w jaki wprowadza kategorię pracy i tego, w jaki sposób jest ona dyskursywnie konstruowana. Pojawiają się tu trzy kategorie teoretyczne: marketing – w kontekście konsumpcji, a następnie employer branding – kategoria silnie, jak podkreśla Autorka, eksplorowana w naukach o zarządzaniu, jak sama jednak słusznie argumentuje: „W ujęciu krytycznym employer branding to nie tylko strategia rekrutacyjna, ale też forma dyskursywnego konstruowania porządku społecznego w miejscu pracy, który służy celom pracodawców” (s. 24). Należy podkreślić i pozytywnie ocenić konsekwencję, z jaką stosuje je w tych rozważaniach Autorka, ujmując omawiane zjawiska zawsze także z badanej perspektywy.

W tej części pojawia się także zagadnienie form, w jakich praca jest konsumowana. Tu analizowane są dwie główne formy takiej konsumpcji: pierwsza to kwestia zbierania różnorodnych doświadczeń zawodowych, druga zaś wiąże się z pracą definiowaną jako styl życia. W ten sposób Autorka ukazuje trzy główne kategorie, istotne z punktu widzenia prowadzonych badań i stanowiące dla nich punkt wyjścia; mowa o zależności pomiędzy pracą, konsumpcją a tożsamością.

W tym rozdziale Autorka zaprezentowała także główne wyjściowe dla analizy założenia: „(1) Nabywanie stylów życia i tożsamości odbywa się poprzez konsumowanie szeroko rozumianych produktów i marek. (2) Jednostka będąca konsumentem ma autonomię w budowaniu własnego wizerunku – wybiera dla siebie dogodne, bardziej lub mniej koherentne elementy z całego spektrum ofert stworzonych przez rynek i marketing. (3) Praca mieści się w złożonym systemie symbolicznym wykraczającym daleko poza zagadnienia utrzymania i zysku – będąc „znakiem” wymaga „opakowania” pod postacią atrakcyjnej narracji i konkuruje na rynku znaczeń. (4) W tym sensie oferty pracy tworzone przez organizacje są

ofertami komunikacyjnymi. Firmy jako istotni aktorzy (agents) dyskursu kreują pewien obraz świata, który jednostka może „nabywać”, tak samo jak produkty czy usługi” (s. 29).

W rozdziale drugim Autorka wprowadza główną ramę teoretyczną, w ramach której prowadzone są analizy i badania, a mianowicie konstruktywizm społeczny. Odwołuje się przy tym do klasycznej pracy Bergera i Luckmanna, ukazuje rozwój tej koncepcji oraz jej możliwości interpretacyjne. Ta część ma charakter porządkujący, Autorka ukazuje genezę pojęcia, a także jego zastosowanie, wskazując słusznie na interdyscyplinarny charakter tego konceptu. Omawiając rolę konstruktywizmu i konstrukcjonizmu, Autorka jednocześnie jednoznacznie podkreśla, że: „konstrukcjonizm akcentuje rolę dyskursu, języka i praktyk społecznych w tworzeniu znaczeń i porządku społecznego, zatem jest zgodny z założeniami KAD, które opisuję w kolejnym rozdziale. Interesuje mnie zatem nie tyle poznawcza konstrukcja rzeczywistości w umyśle jednostki, ile społeczno-dyskursywne mechanizmy jej wytwarzania, czyli to, jak poprzez dyskurs konstruowane są sensy, wartości, role i normy” (s. 39).

Rozdział trzeci poświęcony został ukazaniu Krytycznej Analizy Dyskursu. Tu Autorka odwołuje się do najważniejszych badaczy, którzy metodę tę ukazywali i wprowadzali. Należy pozytywnie ocenić gruntowne wprowadzenie do ukazania specyfiki i możliwości stosowania tej metody do analizy bardzo złożonych aspektów związanych ze zmieniającym się światem społecznym. Bez wątpienia Autorka ukazała potencjał tej metody z uwagi, jak sama pisze, na jej bez wątpienia interdyscyplinarny charakter. Zabrakło mi w tej części uwag dotyczących słabych stron i wątpliwości, jakie metoda ta wzbudza. Autorka ogranicza się jedynie do podkreślenia, że „Powyższe założenia pokazują, że podejście krytyczne ma wyraźnie interdyscyplinarny charakter, a badacze KAD nie ukrywają swojego stanowiska wobec badanych zjawisk – zazwyczaj stają po stronie grup zdominowanych” (s. 46).

Na tym Autorka poprzestaje w zasadzie, a to był bardzo dobry moment w pracy, aby wskazać właśnie na wątpliwości, które niekiedy to podejście budzi. Wśród kontrowersji, jeśli chodzi o tę metodę, pojawia się niekiedy zarzut wprost o nienaukowy charakter podejść z zakresu teorii krytycznej lub, w wersji mniej jednoznacznej, pojawiają się wątpliwości co do wysokiego poziomu subiektywności badacza, który w istocie obiera bardzo konkretne stanowisko. Moim zdaniem takich uwag dotyczących owych wątpliwości co do metody nieco zabrakło. W istocie one nie spowodowałyby podważenia tej metody w tym konkretnym badaniu, ale ukazałyby szersze spektrum dyskusji dotyczącej tego podejścia badawczo-analitycznego i możliwa byłaby polemika z krytykami tej metody.

Pozytywnie należy docenić wybór konkretnego modelu. Trójwymiarowy model dyskursu Normana Fairclougha stanowi zatem ramy interpretacyjne tego badania i Autorka wyraźnie wskazała cechy tego modelu, a także uzasadniła, dlaczego i w jakim zakresie będzie użyteczny dla pracy na poziomie interpretacyjnym.

Podsumowując: **pozytywnie oceniam** ten wymiar dysertacji. Autorka wykazała się umiejętnościami pracy z literaturą przedmiotu. Udowodniła, że potrafi pracować z koncepcjami teoretycznymi, pokazała umiejętności krytycznego myślenia i podejścia do literatury. Odnosiła się też do koncepcji istotnych dla teorii z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach. Należy bardzo pozytywnie ocenić klarowny sposób prezentowanych w tej części rozważań.

Umiejętności związane z samodzielnym prowadzeniem badań

Część trzecią rozprawy otwiera rozdział czwarty, w którym Autorka w sposób klarowny prezentuje konkretne założenia pracy. Przedstawione zostały cele i pytania badawcze. W tej części Autorka ukazuje i wyjaśnia dość szerokie znaczenie pracy. Należy ocenić pozytywnie także wprowadzenie i uzasadnienie wyboru do analizy kategorii pracy umysłowej. Z punktu widzenia badanej materii oraz przyjętej w pracy perspektywy przyjmuję argumentację Autorki dotyczącą doboru materiału badawczego. Ograniczenia, których dokonała, znajdują uzasadnienie z

metodologicznego punktu widzenia, możliwości prowadzenia tego badania, ale także z uwagi na specyfikę wykorzystanej metody. Metodologicznie prawidłowym postępowaniem jest strukturyzacja i uporządkowanie całego procesu badawczego włącznie z doбором materiałów, co jest, zwłaszcza przy wykorzystaniu KAD, słusznym posunięciem. Dlatego fakt, że Autorka posłużyła się zewnętrznym raportem branżowym, który umożliwił wytypowanie organizacji, których materiały i komunikaty zostaną poddane analizie, oceniam dobrze. Nie ma uwag do procesu argumentacyjnego dotyczącego doboru platform i kanałów, na których publikowane były analizowane materiały. Opis ten jest jasny, klarowny i wsparty odniesieniami do literatury, jeśli jest to konieczne. Bardzo dobrą praktyką jest rzetelne uzasadnienie czasu, w którym badanie zostało przeprowadzone. To sugeruje, że projekt został przemyślany na wielu poziomach. Część empiryczna i opis procedury sugerują jednak, że Autorka, aby ukazać dyskurs organizacji na temat pracy, materiał badawczy zbierała w istocie, wykorzystując także analizę treści w podejściu indukcyjnym. KAD została natomiast wykorzystana – prawidłowo – jako element analizy tego dyskursu.

Wartością dodaną tego projektu jest także wykorzystanie w procesie analitycznym i interpretacyjnym dorobku innych dyscyplin. Tu mam szczególnie na myśli Human Resources Management. Uważam, że decyzja o tym, aby posłużyć się w procesie wyjaśniania tymi koncepcjami, była właściwa, uzupełniła bowiem i ubogaciła proces interpretacyjny. Autorka wyraziła pewne obawy, wskazała bowiem, że: „Mam nadzieję, że eksploracja tej warstwy będzie stanowić wartość dodaną moich wysiłków badawczych, a nie prowokować zarzuty dotyczące arbitralnego doboru źródeł” (s. 66). Sposób uzasadnienia, dlaczego i w jakim zakresie będą wykorzystane te koncepcje i w jakim celu, był czytelny. Jako że praca powstała na gruncie nauk o komunikacji społecznej i mediach, jasne jest i bardzo dobrze, że zostało to wyartykułowane, że ramy teoretyczne tworzą koncepcje z tego właśnie zakresu. Wręcz pozytywnie należy ocenić fakt, że Autorka poszukiwała różnych innych możliwości, wzbogacających interpretację i analizę. Łącznie analizie poddano 68 ofert pracy wykorzystywanych przez organizacje w procesie

komunikacji. W rozdziale piątym zaprezentowana została analiza praktyk dyskursywnych. W tej części zwraca uwagę uporządkowana struktura analiz. Dużym plusem, bardziej o charakterze redakcyjnym, jest to, że Autorka dokonywała tabelarycznych podsumowań.

Szczegółowa analiza tekstu i praktyki społecznej została dokonana w oparciu o trzy główne kategorie analityczne: 1) modelowy pracownik, 2) środowisko pracy, 3) korzyści z pracy. Do każdej z nich przyporządkowane zostały subkategorie. Jak argumentuje Autorka, taki układ oddaje fakt, iż: „struktura kolejnych rozdziałów analitycznych została świadomie podporządkowana typowej architekturze informacji w ofertach pracy” (s. 88). Każda z tych kategorii została szczegółowo omówiona i zobrazowana przykładami. Autorka wykazała także umiejętności interpretacyjne w procesie analiz uzyskanych danych. Uzyskane obserwacje są wartościowe i ukazujące mechanizmy, które Autorka starała się uchwycić.

Tu jednak należy podkreślić, że w istocie do zebrania materiałów Autorka wykorzystwała analizę treści. Metoda ta została wykorzystana - jak wynika z opisu procedury w perspektywie indukcyjnej, KAD zaś została wykorzystana w ramach procesu analizy dyskursu i jego interpretacji.

Empiryczna i analityczna część pracy pokazuje, że Autorka potrafi samodzielnie, zaprojektować badanie, a także w sposób uporządkowany zrealizować zamierzenia badawcze. Zwraca uwagę dokładny opis procedury badawczej, a następnie uporządkowane i konsekwentne analizy, a także wnioski. Dlatego tę część pracy, mimo drobnych, uwag **oceniam pozytywnie**.

Możliwość wykorzystania wyników badań i analiz w praktyce społecznej

Podejmowany w pracy temat jest istotny społecznie, jak sama Autorka wskazała, ukazując szeroki kontekst swojej pracy, z uwagi na to, że coraz częściej i głównie w debacie publicznej dyskutowane są kwestie podejmowanej pracy, jej jakości, ale przede wszystkim praca dyktowana też jest w kontekście szeroko rozumianego dobrostanu jednostki. Wbudowanie pracy w proces tworzenia tożsamości

jednostki i tworzenie takiego jej dyskursywnego obrazu w przestrzeni komunikacyjnej i społecznej rodzi szereg konsekwencji zarówno na poziomie indywidualnych jednostek, ale także, co jasne – na poziomie społecznym. Autorka w swoich badaniach dekonstruuje dyskurs na temat pracy, jaki budują organizacje w procesie zatrudniania pracowników. Analiza ukazała nie tylko pewne cechy tego dyskursu, ale też to, jak bardzo obraz ten ma uniwersalny charakter. Zatem wyniki tego badania mają wartość praktyczną – dostarczają wiedzy przede wszystkim na temat mechanizmów, które zostały za pomocą tego badania ukazane. Praca ma przede wszystkim znaczące walory poznawcze. Stanowi bardzo dobry punkt wyjścia do eksploracji w różnych innych kierunkach, które Autorka wskazuje jako badawczo interesujące. Jednym z efektów tych jakościowych analiz jest obserwacja, interesująca przede wszystkim właśnie z praktycznego punktu widzenia, że dyskurs dotyczący pracy wyłaniający się z analizowanych materiałów jest spójny, co, jak podkreślała sama Autorka, stoi w sprzeczności z założeniami employer branding. To moim zdaniem wartościowa obserwacja, która może mieć także potencjalnie znaczenie dla strategii komunikacyjnych i marketingowych stosowanych przez konkretne organizacje.

Wnioski końcowe

Rozprawa doktorska powinna ukazać teoretyczną wiedzę w zakresie dyscypliny osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora, powinna potwierdzić umiejętność rozwiązania istotnego problemu badawczego oraz samodzielnego przeprowadzania procesu badawczego i analitycznego, badania zaś powinny mieć znaczenie zarówno naukowe, jak i wzbogacające praktykę społeczną. W procesie recenzji oceniałam, czy praca spełnia wskazane powyżej wymogi. Wszystkie te komponenty oceniłam **pozytywnie**. Stwierdzam zatem, że rozprawa doktorska Pani mgr Zuzanny Marii Gałuszki spełnia wszystkie wymogi przewidziane dla prac doktorskich, zawarte w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2021 poz. 478 z późn. zm.). Wnoszę w związku z tym o przyjęcie rozprawy doktorskiej i dopuszczenie Doktorantki do dalszego postępowania.